

Abaszisz népéről, kultúrájáról és jogrendjéről

KULTÚRA

- M.A.G.U.S. háttéranyag by John J. Sherwood -

- *I. rész* -

Elöljáróban

Közhely, hogy a Quironeia déli partvidékét lakó asziszok kalmárkodásra született nagyhangú, borszerető népség, akik keveset adnak a pontosságra, ám annál nagyobb feneket kerítenek mindennek. Egy aszisz egyszerre megbízhatatlan és becsületes, kapzsi és költekező, gáláns és udvariatlan, s ha netán mégsem, hát akkor biztos lehetsz benne, hogy nemcsak a vagyonedat és az életedet, de még a lányodat is akarja. Az aszisz jellem kettősségéről könyvtárnyi irodalmat írtak már össze a mesterek, magyarázták a térség történelmén és a sajátos aszisz kultúrán keresztül, sőt, még az éghajlati viszonyok felől is vizsgálták, de ők sem jutottak tovább Hastor dal Khosszisz bon mot-jánál: „Aszisznak születni kell”¹

Egy született aszisz sohasem aggódik, és optimista gyakorlatiassággal szemléli az életet, bátran áll a kihívások elé. Önbizalma és jókedve törhetetlen, így bár kísérletező kedve gyakran viszi zsákutcába, lett légyen szó üzletről vagy szerelemről, csak ritkán okul belőle, és legközelebb is merészen fejest ugrik bármibe, ha úgy érzi, neki fúj a szél.

Szeret vitatkozni, üzletet kötni, jókat enni – e hármat, ha csak lehet, mindjárt egyszerre –, és persze hosszasan sziesztázni. Az aszisz férfi rajong a nőkért, az aszisz nő pedig tart a férfiktól, ám ha egyszer feleségül vették, attól kezdve az ő kezében a nadrágszíj. Egy aszisz soha nincs egyedül: a család fogalma náluk a lehető legszélesebb (ilyen téren gondolkodásuk rokon a gorkvikiakéval, s mert néhány más téren is akadnak közös vonásaik, egyáltalán nem meglepő, hogy olyan sok gorkviki család települt le

¹ A bon mot a legenda szerint P. sz. 2758-ban hangzott el egy királyi audiencián. Az akkori nagykirály, az apai ágon shadoni felmenőivel büszkélkedő I. Kernis dul Jorrigis (aki négyesztendőnyi interregnum után szükségmegoldásként, főkancellári pozícióból került a trónra) közel másfél évtizednyi látszaturalkodás után úgy érezte, az erőviszonyok immár neki kedveznek, s ténylegesen is gyakorolhatja a hercegek kapitányok beleegyezésével rátestált hatalmat. Lezáratta a térkapukat és az ifini kikötőt, s elrendelte a városban tartózkodó Dorrean Amalli és Hastor dal Khosszisz hercegek kapitányok letartóztatását. Máig rejtély, mire számított korábbi szövetségesei ellenében, az viszont tény, hogy intézkedése után alig fertályórával már saját testőrei által lefegyverezve adott találkozót a kihallgatásért folyamodó tartományuraknak, akik a legnagyobb nyugalommal faggatták szándékai felől. Mikor önmaga védelmében odáig ért, hogy bevallotta, számos támogatót látott maga körül, Hastor dal Khosszisz megvetően legyintett: „Járatlan a politikánkban, Kegyelmes Úr. Aszisznak születni kell.”

Abasziszban és a városállamok területén), dédszülőtől a legtávolabbi unokatestvérig mindenki szívesen látott rokon, és elképzelhetetlen, hogy egy hagyományos családi ebéden ötven-hatvan főnél kevesebben legyenek jelen. Ezért is viselik könnyen a kudarcot: a biztos családi háttér, a kifogyhatatlan támogatás új és új próbálkozásokra sarkallja őket. Ennek a rengeteg életerőnek és vérbeli meggondolatlanságnak persze olykor végzetes következményei vannak, s a külszázba szakadt asziszok gyakran haragítanak magukra másokat akaratlanul, de őszintén csillogó szemük és udvariasságuk rendszerint végül minden konfliktust elsimít, s lehetetlen nekik nem megbocsátani.²

A fent leírtak ismeretéhez persze nem kell tudós főnek lenni, sőt, kifejezetten ártalmas, hiszen ennyiből is láthatjuk, hogy az asziszokat sem lehet rögzített kategóriákba és keretek közé sorolni; a legtöbb, amit egy kiművelt fő megtehet, hogy sorra veszi és leltározza kultúrájuk és életük apróságait, az egyszerű mindennapokat, és távol tartja magát a következtetésektől.

Az aszisz mindennapokról

Abasziszban egy átlagos nap kicsivel napkelte előtt kezdődik: mivel délben már rekkenő a hőség, s az ebédek is elhúzódnak, a sziesztáról nem is beszélve, a legtöbb aszisz már pirkadat előtt talpon van. A férfiak és a nők egyformán dolgukra sietnek, előbbieket a műhelybe, a földekre, esetleg a mólókapitány irodájához, míg utóbbiak a piacra – nincs is igazi aszisz reggel és végképp nincs aszisz nő reggeli piacolás nélkül. A vásártér ilyenkor megtelik asszonyokkal és (ha vannak,

² Kirívó példa erre a híres erigowi költő, a P. sz. XXXIII. században élt Erow Argen esete, akinek mély barátságáról tanúskodó, ám szomorúan ironikus utolsó verse, amelyet közvetlenül öngyilkossága előtt vetett papírra, így szól:

Dalocska
melyet Erow Argen hűségese feleségéhez írt
Ismerek egy asziszt.
Kelekótya bár, igaz,
s hogyha szól, a fél
negyed figyel, mert
a suttoágást náluk már
elfeledték, de roppant
jó barát, és oda van érte
az asszony is.

főleg az esős évszakban) dologtalan férfiakkal, no meg vásározókkal, s megkezdődik a zajos áru- és gondolatcsere, ami egészen az ebédig eltart; amikor azonban kiürülnek a terek és az utcák³ s mindenki otthona hűvösébe vagy az árnyékvetők alá húzódik. Az étkezés, a szieszta és a család ideje ez, de különösen az utóbbi. Haladjunk azonban sorban!

Az étkezésekről szólva a reggelivel kell kezdenünk, ami a legszegényebb rétegektől eltekintve a társadalom minden szintjén régi hagyomány. Az év nagy részében rendszeren különféle, legalább három-négy fajta friss, míg a téli évszakban aszalt gyümölcsből, kenyérből és mézből vagy sajtból állítják össze, és ízlés szerint facsart gyümölcslevet vagy bort fogyasztanak hozzá (vizet szinte soha). A bor kapcsán már itt érdemes megjegyeznünk, hogy bár egész Északon közkedveltek a testesebb aszisz borok, főleg az édes, nehéz csemegeborok, maguk az asziszok étkezésekhez, kivált reggel vagy napközéptájt, a könnyebb fakóborokat⁴ kedvelik, ami ezen az éghajlaton érthető. Kivételt csupán Toranik képez, ahol érezhetően alacsonyabb a nappali átlaghőmérséklet.

A második étkezés az ebéd, amely tájegységtől függően 2-3 óra hosszú is lehet: a legrövidebb Toranikban, míg a leghosszabb a parthoz közeli, de nem partmenti területeken, ahol a perzselő napsütés ilyenkor lehetlenné teszi a munkát. Az asziszok nagyon levesesek, az ebéd ezért mindig levessel, gyakran gyümölcslevessel kezdődik, majd valamilyen tésztafélével folytatódik, és haléttel vagy tengeri gyümölcszel fejeződik be. Hála a toraniki gabonának, lisztből soha sincs hiány, a tenger pedig kiapadhatatlan élelmiszerforrás, és az asziszok legendásak halételeikről. A területi

³ Ilyenkor harsány kiáltások közepette búcsúzkodnak az emberek, bevett fordulat az istenek emlegetése olyasformán, mint pl. „Vezessenek az istenek!”, „Segítsenek az istenek!”, és ennek változatai (kísérjenek, óvjanak, védjenek etc.), illetve a hajósnyelvből vett fordulatok, mint a „Jó szelet!”, „Bő vitorlát!” stb., a „Sok szerencsét!” és hasonló kívánságok azonban kerülendők, mert a szerencse vagy a balszerencse emlegetése, nyilván a hajós babonák beszivárgása nyomán, Abasziszban kerülendő.

⁴ A fakóbor fehérbor-készítéses eljárással feldolgozott sötétszőlő. Ilyenkor, ha a szőlő színtartalma kellően magas, a bor mustja már préseléskor is elszíneződik, de mindvégig áttetsző (fakó) marad.

tagoltság azonban itt is jelentkezik: míg a tengerhez közel öt különböző alapvető módját ismerik a hal elkészítésének, addig Toranikban (ahol a közhiedelem szerint húst esznek hússal) egyáltalán nem szeretik, s ritkán kerül az asztra.⁵

Az ebédet a szieszta 1-2 nyugodt órája követi, majd újraindul az élet, mindenki ügyeket intéz. A feleség ilyenkor takarít, majd este sétára indul a családdal, amihez, ha más dolga épp nincs, a férfi is csatlakozik. Magasabb körökben a sétát színház, csónakázás stb. helyettesíti, ami után aztán hazatérnek a vacsorához: sejthető, hogy erre már viszonylag későn kerül sor, s épp ezért nem is túl gazdag, inkább csak desszertszerű; utána a család lassan nyugovóra tér.

Itt érdemes kitérnünk arra is, amit már említettünk: hogy az asziszok gondolkodásában, értékvilágában központi helyet foglal el a család, s ha a törvények nem is, egy igazi aszisz hajlamos elnézni és megbocsátani bármilyen bűnt, amit valaki a családja érdekében követett el, lett légyen az lopás vagy felségárulás. Ám mint mindenben, ebben is roppant kettős színezetű az aszisz társadalom. Az alsó- és középrétegekben, melyeket a politikai intrikák csak kevésbé érintenek, otthon az asszony az úr, kifelé azonban a férfi képviseli a családot, s a feleség nem mondhat neki ellent nyilvánosan. Amit azonban egy-egy meggondolatlan döntés után kap, azt nem teszi zsebre; esténként perpatvaroktól hangosak az ifini, obrati utcák. „Pöröl, akár egy aszisz nő”, ezt egész Yneven így tartják. Ugyanakkor alig találni aszisz férjet, akinek ne lenne

legalább egy szeretője vagy ágyasa, s ez többnyire köztudott is, hiszen Abasziszban semmi sem maradhat titokban. Az otthon azonban szent és sérthetetlen, s még fontosabb a hitvesi ágy: a feleség szót sem szólhat, ha az ura félrelép, ám azt nem tűrheti, hogy rajta kívül más nőről is szó essen otthon. Azt a férfit pedig, aki bármikor is hazavinné szeretőjét, a társadalom bizonnal kivetné magából – ez olyan bűn, amit senki sem követhet el.

A társadalom magasabb rétegeiben, a nemesi családokban ugyanakkor egészen más a helyzet, a folyamatos hatalmi harcok ugyanis megkövetelik az erős kezét, s a férfiak ezt otthon is érvényesítik: az évszázadok alatt szó szerint megtörték az asszonyok jellemét, s a nők háttérbe szorultak. Az anyaszerepet a világi úrhölgy szerepe váltotta fel, a karakán feleség helyébe a reprezentatív partner és szellemi társ lépett. Kevesebb gyerek születik, s a fiúkat inkább a tanítók, a családi vizitorok nevelik, csak a lányok maradnak a feleségre. Előtérbe kerülnek a férfi terveit segítő családi politikák, például a lányok sikeres kiházásítása, s az ilyen jellegű szervezés köti le az asszonyok figyelmét. Érthető hát az ellentét, a kölcsönös lenézés, amit e két család típus asszonyai éreznek egymás iránt.

Az aszisz etikettéről

Abasziszban sohasem alakult ki olyan mereven szertartásos etikett, mint a kyr hagyományokat követő Toronban, a Dorcha tiadlani udvarában vagy a délvidéki Shadonban. A nagykirályi trón körüli örökös háborúskodás, a hercegek kapitányok állandó rivalizálása, a bárók változó szövetségei nem csupán a hatalmi viszonyokat bizonytalanították el az évezredek alatt, hanem a diplomácia nyelvét is, az öltözködéstől a gesztusokig.

Minden nagyobb, magára valamit is adó famíliának saját belső etikettje van, s mint valami hatalmi jelvényt, viszi magával akkor is, amikor magasabb pozícióba kerül. A korai időkben még hagyomány volt, hogy két család képviselőjének találkozásakor egyikük vagy másikuk szokásainak megfelelően rendezzék ügyeiket, ám napjainkban már olyan protokolláris káosz uralkodik, hogy a nagykirály kancellárjait kivéve (egy közel százfős testületről van szó) gyakorlatilag senki nincs, aki

⁵ A hagyomány szerint, mint mindennek Abasziszban, ennek is ősi ellentétekben gyökerező magyarázata van. Úgy tartják, azért öt módját ismerik a halkészítésnek, mert Hiere Otlokir és négy kapitánya különböző módokon szerették a halat, míg az ötödik kapitány kimondottan utálta – ezért is ő kérte a későbbi Toranik tartomány területét, amely egyetlenként a tengertől távol terül el.

számon tarthatná ezeket – s még kevesebb azok száma, akik hajlandóak lennének beletanulni egy ellenérdekű család hagyományaiba akár csak egyetlen beszélgetés erejéig is. Fontosabb tárgyalásokon a tanácsadók megegyeznek a formalitások kötelező minimumában, a többi már a felek dolga: jobbra minden azon múlik, ki érzi magát hatalmasabbnak, vagy melyikük a belátóbb.

Mindez különösen nagyobb estélyeken, esetleg a Ligák Gyűlésein⁶ lehet szembeszökő, súlyos félreértések azonban nem származnak

⁶ Abasziszban nincs rendiség, a nemesek és a gazdag vagy befolyásos kalmárok, bankárok stb. úgynevezett Ligákba tömörülnek. Ezeket hosszan ismertetni nincs helyünk, a ligagyűlések rendszerét azonban érdemes megemlíteni. Az első ilyen I. Beris hívta össze az ősi obasz fegyvergyűlések mintájára, közvetlenül a Függetlenek Ligájának P. sz. 2040-es megalakulását követően, abban a reményben, hogy sikerül tompítania az esemény súlyát, s kompromisszumkézsége talán elbizonytalanítja az ellenszegülő rangosakat. Ő nem járt sikerrel, utódai azonban később is éltek ezzel a módszerrel, és (a szám szerint kilencvenhét alkalomból) közel félszáz esetben jelentős megállapodások is születtek a Ligák között. A P. sz. 3700-as évek elején a ligagyűléseknek két típusát ismerjük, a Nagygyűlést és a Kisgyűlést, melyek közül az előbbi az országban rendszeresen működő, a nagykirályi udvar által jegyzett összes Liga együttes gyűlését jelenti (a szavazatokat azonban a Ligák befolyása szerint súlyozzák), míg az utóbbi csupán a legrangosabbak tanácskozó fóruma (ezen állandó meghívott a Királyi Liga, a Függetlenek Ligája, a Sárkányliga és a Fekete Liga, s nem rendszeresen, csak a pillanatnyi hatalmi viszonyoktól függően többnyire a Városok Ligája is meghívást kap). Ebből is kiviláglik, hogy létszámban az előbbi a nagyobb, ám hatalomban mindenképpen az utóbbi a meghatározó, ezért a fontosabb döntések is jobbra itt születnek (a Nagygyűlés azonban látványosabb és több érdeket ütköztet, amiért az uralkodók jobban szeretik). A gyűlések összehívásának joga a mindenkori nagykirályé, a megtárgyalandó ügyek, a hatáskör kérdése viszont gyűlésről-gyűlésre változik. Elmondható azonban, hogy általában akkor kerül sor ligagyűlésre, amikor az ország a nemesi anarchia miatt a széthullás szélére kerül, s maguk a hercegek kapitányok és bárók is látják, hogy átfogó rendezésre (azaz néhány év nyugalomra, biztonságra) van szükség. A gyűlésezés azonban mégis ritka alkalom. A Kisgyűlést P. sz. 3609 óta nem hívták össze (akkor is azért, hogy III. Obed megmutathassa, a rangosak döntő része a Concordia felmondása mellett áll), és Nagygyűlést is csak négyszer tartottak a XXXVII. évszázad folyamán (háromat azonban példátlanul rövid időtartamon belül: egyet a Concordia felmondásáról 3609-ben; egyet a III. Hubar nagykirályra kényszerített házasságról 3614-ben; egyet pedig toroni nyomásra I. Tiruna királynő beiktatásáról 3615-ben).

belőle: az elmúlt századokban mindenkinek hozzá kellett szoknia, hogy a nagykirályi udvar kivételével sehol sincs mindenkire kötelező, rögzített etikett. Az uralkodó környezetében azonban a megkülönböztetett tisztelet kinyilvánításaként a királyi família szokásait illik használni, s ha valaki ezt nem teszi, az súlyos sértésnek számít (amiért is hercegek kapitányok a legkritkább esetben jelennek meg nyilvánosan az uralkodó mellett: derogálna nekik, hogy sajátjukon kívül más etikettet használjanak, a fejedelmet nyíltan megsérteni azonban csak ritkán merik).

Van azonban egyetlen kötelező protokolláris elem, amelyhez mindenhol és mindenki ragaszkodik, ez pedig a rangosoknak kijáró megszólítások közötti különbségtétel.

Az aszisz nagykirályt hagyományosan Kegyelmes Úrnak⁷ szólítja minden alattvaló, legszűkebb rokonai vagy tanácsadói köre azonban használhatja a Felsőleges Úr, Felsőleg vagy (különösen bizalmas kapcsolat esetén) Felsőleged fordulatot is.

A királyi család tagjai közül, akiknek egyformán kijár a Királyi Felsőleg, Felsőleg vagy Felsőleged megszólítás, az anyakirálynét és a királynét Kegyelmes Asszonynak vagy Nagyasszonynak szólítják, Kegyelmes Asszonyomnak azonban kizárólag a királyné szólítható a hozzá közel állók által. A trónörökös és testvéreinek megszólítása minden esetben Méltóságos Nagyúr, s ugyanez jár a hercegek kapitányoknak is. Ezen a szinten már a

⁷ Abaszisz uralkodóinak hagyományos, I. Hieré Otklör óta viselt címe a nagykirály, amelyet egyenes beszéd lejegyzésekor nagybetűvel szokás írni a tisztelet kiemelésére, egyébként azonban kisbetűvel írandó (kivéve kimondottan formális szövegekben, például az uralkodó címeinek felsorolása stb.). A mindenkori nagykirály ugyanakkor Ifin tartomány hercegek kapitánya és Ifin város hercege is (kivéve, ha van nagykorú, azaz tizenhetedik életévét betöltött trónörökös, mert akkor automatikusan övé ez utóbbi cím), ezért a kapitány illetve a herceg megszólítások is megilletik; a szokás azonban az, hogy a legmagasabb viselt méltóságnak megfelelően szólítanak valakit. A nagykirály ezen felül merő hagyománytiszteltből az 'Obasz Törzsek Vezérlő Fejedelme' címet is viseli, s elterjedt szokás, hogy a származásukra büszke körök gyakran csupán fejedelmként hivatkoznak rá. Címei továbbá az 'Abbitkard Hordozója' illetve a 'Harmadik Fekete Hadúr', ám ezek után nem jár külön megszólítás.

birtokos szerkezet (Méltóságos Nagyuram etc.) is általánosan megengedett.

A következő szint a bárók⁸ és főpapok szintje, akiknek megszólítása Méltóságos Úr, Méltóságos Uram illetve Méltóságod, de egyes vidékeken, kivált a tengerparti városokban, nagyobb kereskedőházak vezetőit is megszólíthatják így.

A kevésbé előkelő nemeseknek már nincs nevesített rangja, a tisztviselőket pedig hivataluk után szólítják meg, de leggyakrabban csak az 'uram' fordulattal.

Ezeket túl azonban gyakorlatilag nem akad feljegyezhető közös elem, s leginkább csak általános szokásokról beszélhetünk, de mert ezek sem elhanyagolható kérdések, érdemes foglalkozni velük egy rövid kitekintés erejéig.

Az étkezésekről nagy általánosságban fentebb már szóltunk, a képet azonban árnyalhatjuk annyival, hogy hangsúlyozzuk: a napi háromszori étkezés és a menü nem az etiketthez tartozik. Az etikett a meghívás, a megjelenés, a részvétel és a távozás módozatait és körülményeit foglalja magába, mindazon külsőségeket, amelyek az udvariassághoz vagy a reprezentációhoz tartoznak – itt pedig lehetetlen a számbavétel. Meghívásoknál például a szóbeli meghívástól a személyesen átadott formális meghívóig terjed a skála, de ez nem feltétlenül jelent minőségi különbséget, mert míg a nagykirályi udvarban minden meghívást

küldöncök kézbesítenek írásban, s ez nem számít különösebb megtiszteltetésnek, addig előfordulhat, hogy egyes bárói családok a szóbeli meghívást tartják az értékesebbnek, vagy hogy egy formátlan kis levél csupán a meghívó, egy névvel, hellyel és időponttal, s az adott családi etikett szerint ez véletlenül sem számít sértésnek. Ez persze érvényes minden más eseményre való meghívásra is.

Ide tartozó szokások továbbá, amelyekkel mindenképpen számolni kell:

Az egyes étkezések irgalmatlanul elhúzódhatnak, egyetlen ebédmeghívásból hajnalig tartó vendégeskedés kerekedhet, s ezen illik végigkóstolni valamennyi fogást, különben vérig sértődik a ház asszonya, attól pedig óvjanak az istenek!

Ugyancsak megjegyzendő, hogy mivel az asziszok szeretnek beszélni, és gyakran vágnak egymás szavába – képtelenek visszatartani megjegyzéseiket –, irtóznak a formális beszédhelyzettől, amilyen például a pohárköszöntő. Ezért náluk ilyesmi nincs, illetve csak a koccintást vagy a serleg, kupa felmutatását kísérő rövid, többnyire nagyon udvarias vagy éppen kimondottan humoros megjegyzésből áll.

A pontosság nem aszisz erény. Nem is gyakorolják.

Az érintés roppant fontos náluk. Bárói címtől fölfelé nem jellemző, de közelebbi ismeretségnél még itt is megtalálható a kézfogás vagy a váll lapogatása, a közrendűek között viszont kifejezetten gyakoriak ezek, s ezeken túl még az ölelkezés, a hátra veregetés, a karonfogva sétálás stb.

2010.05.26.

Szerző: John J. Sherwood

Forrás: Sárkány és unikornis (a szerző blogja)

Szerkesztette: Magyar Gergely

A cikk megjelent az Erioni Harsona című internetes rajongói magazin 1. számában

⁸ A királyi (hercegi), hercegkapitányi szint alatt minden rangosabb nemes kivétel nélkül bárói címet visel, melyből egyébiránt kétféle létezik, az örökletes (ezen körbe mintegy hatvan család tartozik), és a hivattalal járó. Előbbit a nagykirály vagy a hercegkapitány ajándékozza, s bár akadnak kivételek, de többnyire csak fiúágon örökölhető, utóbbi azonban a királyi udvarban betöltött magas hivatal (hivalkodóan országúri méltóságnak nevezett tisztség, például kancellárság, tárnokkapitányság, országbírótság stb.) velejárója, és bár viselőjét élethosszig megilleti, nem örökölhető.

